

प्रश्नचयम महाराष्ट्र प्रादेशिक
सहकारी मंडळ मर्यादित, पुणे

सहकारी जगत

वर्ष ६९ वे। अंक ०४। एप्रिल २०१६

प्रकाशन संलग्न ग्रन्थ समिती :

▼ संपादक :

डॉ. प्रताप बा. पाटील
एस.एस.सी.जे., फीएच.डी.

▼ मानद सचिव :

मा. संभाजी गजानन साटम

▼ सदस्य :

मा. बापूराव हिंमतराव देशमुख
मा. भाऊसोहेब लक्ष्मण कुन्हाडे
मा. शंकरराव आत्माराम पाटील
मा. सुरेश नामदेव खेरे
मा. प्रकाश बाजीराव पाटील
मा. संदिप संदेश आडमे

▼ मुद्रक :

सहकार मुद्रणालय
५४०, गणेश पेठ, पुणे ४११ ००२.
फोन : २४३८५४७९, २४३८७९९३

प्रकाशक त आलक :

डॉ. प्रताप बाजीराव पाटील, एस.एस.सी.जे.,
परिचयम महाराष्ट्र प्रादेशिक सहकारी मंडळ मर्यादित, पुणे
प्लॉट नं. ३/२, गुलेकडी, भारंग गाई,
पुणे ४११ ०३७. फोन नं. : २४३८२३७०
ईमेल : sahakarjagat@gmail.com
drpratappatil@rediffmail.com

सहकारी जगत

अंतरंग

संपादकीय :

केंद्रीय अर्थसंकल्पातील
शेती विकासाचे स्थान

०५

संसदीय लोकशाही आणि प्रत्यक्ष आंदोलन

- स्व. यशवंतराव चव्हाण ०७

राजारामबापू सहकारी बँकेची आदर्शवित वाटचाल

- प्रा. डॉ. अशोक शिंदे ०९

सहकारी चळवळ आणि लोकशाही

१५

कृषि कर्जमाफी - एक अपुरा सामाजिक न्याय

- अॅड. एम. ए. देशमुख १६

सहकारी दक्षिण महाराष्ट्राच्या विकासात पुढारी वृत्तपत्राचे योगदान

- डॉ. प्रताप पाटील २१

महिला जगत चला मुलींचे स्वागत करू या...

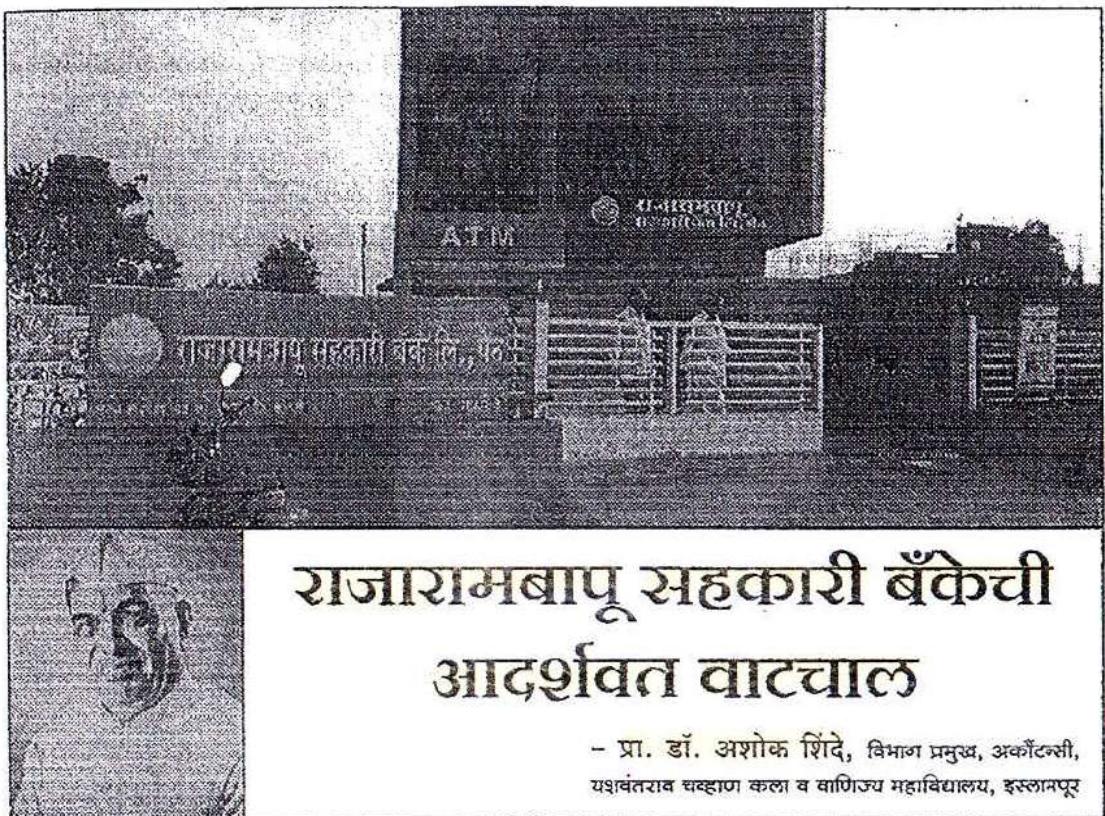
- डॉ. सुरेखा मुळे २४

अंकाच्या लेखातील मते लेखकांची

दि. १ एप्रिल २०१५ पासून अंकाची किंमत रु. २०/-, वार्षिक वर्गाणी रु. २४०/-,
त्रैवार्षिक वर्गाणी रु. ७२०/-, पंचवार्षिक वर्गाणी रु. १,२००/-

४४

४४

राजारामबापू सहकारी बँकेची आदर्शवित वाटचाल

- प्रा. डॉ. अशोक शिंदे, विभाग प्रमुख, अवर्कॉन्टर्सी,
यशवंतराव घड्हाण कला व वाणिज्य महाविद्यालय, इस्लामपूर

राज्यातील काही सहकारी बँका, पतसंस्था, सहकारी साखर कारखाने बुडत आहेत, दिवाळखोरीत निघत आहेत. त्यातूनच सहकारी संस्थांमध्ये देखील अतिशय प्रतिकूल परिस्थितीमुळे कापेरिण-इंडस्ट्रीयल क्षेत्राच्या धर्तीवर “एमएसीएल तथा” “मर्जर, ऑफिशीशीन, कंजायनेशन अॅण्ड लिंज” असे प्रवाह सुरु झाले तर आक्षर्य वाटायला नको. संध्याच्या गतिमान व अतिशय स्पर्दिंच्या युगात सहकारी संस्थांना स्वतः सक्षम बनावेच लागेल. या सांच्या पांचव्याख्यात माजी मंत्री आमदार जयंतराव पाटील यांच्या नेतृत्वाखालील सहकारी साखर कारखाना, दूध संघ, बँक, वस्त्रोदयोग संकुल; अशा सर्वच संस्थांची वाटचाल आदर्शवित आहे. त्यातीलच “आर्थिक नाडी” असणाऱ्या राजारामबापू सहकारी बँकेच्या सर्वकष्ट वाटचालोचा घेतलेला हा परामर्श !

संध्या बँकिंग व्यवसायात तीव्र स्पर्धा दिसून येते. सहकारी बँकांना खाजगी बँका, राष्ट्रीयीकृत बँका व सारस्वत, शामदाव वित्तुल, कॉसमॉससारख्या भोव्या सहकारी बँकांशी स्पर्धा करावी लागत आहे. सहकारी बँकांवर रिझर्व्ह बँकेने कडक निर्बंध लादले आहेत. गेल्या आठ-दहा वर्षांपूर्वी देशातील ४०० पेक्षा

अधिक बँका अवसायनात निघाल्या, काही बँका भोव्या सहकारी बँकेत विलीन झाल्या. अशा स्थितीत राजारामबापू सहकारी बँकेने अत्यंत पारदर्शी कारभार करून पहिल्या वर्षांपासून ऑडिट वर्ग “अ” मिळविला आहे. तसेच गेली ३५ वर्षे ही बँक सतत नपर्यात आली आहे.

गेली सात वर्षे या बँकेचा एन.पी.ए. शून्य टक्के राहिला आहे. बँकेचा प्रती सेवक व्यवसाय रु. ६ कोटीपेक्षा अधिक झाला आहे. ग्रामीण भागात नोंदणी कायलिय असलेली व मुंबई, पुणे, कोल्हापूर, सांगली, सातारा या प्रमुख शहरात शाश्वा असलेली ही बँक पश्चिम महाराष्ट्रात अव्याप्त बँक समजली जाते. पारदर्शी कारभार, त्यावसायिक व्यवस्थापन व ग्राहकांना दर्जेवार वाणिज्यक ही उद्दिष्ट्ये बँकेने समोर ठेवली आहेत. त्यामुळे सहकार क्षेत्रात प्रतिकूल परिस्थिती असतानादेखील राजारामबापू बँकेने उल्लेखनिय प्रगती केली आहे.

आ. जयंत पाटील यांच्या अभ्यासू नेतृत्वाखाली बँकेचे अधिक्ष प्रा. शामदाव पाटील, उपाध्यक्ष जनार्दन पाटील, कार्यकारी संचालक राजाराम एस. जाखले,

प्रमुख महाव्यवस्थापक आर. ए. पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली बँकेने आपली आर्थिक सक्षमताही सभासद-सेवक-समाजाच्या स्तरावर सार्थ ठरविली आहे. राज्याच्या ग्रामीण अर्धकारणात सहकारी संस्थांची भूमिका वर्षानुवर्ष "माईल स्टोन" या प्रकारची राहिली आहे. सहकारातल्या साखर कासखाने, दूध, संघ, सुतगिरणा, बँका; यासह अनेक संस्थांच्या प्रगतीचा अन् पर्यायाने त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील सर्वांगीण उज्जीतीचा लेखा-जोखा मांडताना सहकारी संस्थांमधील गैरव्यवहारांबाबतची चर्चा ओघाने येतेच. काही संस्था अशा गैरकारभार, गैरव्यवस्थापन व चुकीच्या व्यवहारांमुळे नुसत्या आजारी नव्हे तर बंद पडण्याच्या मार्गावर पौहोचतात. पण सहकारी संस्थांना जर दूरदृष्टी, कार्यक्षम, पारदर्शक आणि खंबीर नेतृत्व लाभले तर अशा संस्था समाजाच्या सर्व स्तराच्या उज्जीतीला प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्षपणे हातभार लावत असतात. महाराष्ट्र राज्याच्या मंत्रीमंडळात ज्यांनी सर्वांगीक काळ "अर्थमंत्री" म्हणून उत्तम कामिनी केली, त्या आ. जयंत पाटील यांच्या नेतृत्वाखालील सहकारी संस्थांची प्रगती अशाच पद्धतीने वाखाणण्याजोगी झाली आहे; होत आहे.

एका बाजूला राज्यात सहकारी कासखाने बंद पडत असताना आ. जयंतरावांच्या नेतृत्वाखालील राजारामबापू कासखान्याच्या ४ शाखा कार्यान्वित झाल्या. को-जनरेशन प्रोजेक्ट, उपपदार्थ, सहकारी जलसिंचन योजना अशा माध्यमातून सतत उच्चांकी उत्सदराची परंपरा पश्चिम महाराष्ट्रात त्यांनी निर्माण केली. राजारामबापू सहकारी दूध संघाची देखील घ्वलक्रांतीतून अशी घोडदोड सुरु आहे. बँकेचा कारभारही गतीने प्रगतीपथावर जात आहे.

सहकारातल्या या बँकेची स्थापना :

लोकनेते राजारामबापू यांनी शेतकरी, कारागीर, बेरोजगार, छोटे-मोठे व्यापारी, कासखानदार, नोकरदार यांच्या आर्थिक उज्जीतीसाठी जून १९८९ मध्ये "वाळवा सहकारी बँक" या नावाने केली. सुरुवातीस १० किलोमीटर अंतरापर्यंतचे कार्यक्षेत्र होते व सभासद संख्या १,४३० व भागभांडवल रु. १,२०,२६०/- इतके होते. संद्याची सभासद

संख्या ३५,११० इतकी असून भागभांडवल रु. ४०.६२ कोटी इतके आहे. बँकेचे कार्यक्षेत्र सण महाराष्ट्र राज्याचे आहे.

इच्छाशक्ती, अभ्यासपूर्ण नेतृत्व, कार्यकुशलता या गुणांआधारे अर्थगृह व ग्रामविकास आ. जयंत पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली बँकेने लक्षणीय प्रगती साधली आहे.

अ.नं.	तपशील	रक्कम
१)	सभासद	३५,११०
२)	भाग भांडवल	४०.६२ कोटी
३)	ठेवी	१,२०५.१४ कोटी
४)	कर्जे	८४७.०२ कोटी
५)	एकूण व्यवसाय	२,०५२.१६ कोटी
६)	प्रति सेवक व्यवसाय	५.७० कोटी
७)	सी. डी. रेशो	७९.५०%
८)	निव्वळ एन. पी. ए.	०%
९)	सी. आर. ए. आर.	९३.५७%
१०)	सतत "अ" ऑडिट वर्ग	

शाखा विस्तार :

अ.नं.	शाखा विस्तार	शाखा
	शहरी भागातील शाखा	
१)	दादर मुंबई	९
२)	पुणे शहर	४
३)	कोल्हापूर जिल्हा	५
४)	सांगली/मिरज शहर	६
५)	कराड शहर	९
६)	सातारा शहर	९
७)	इस्लामपूर शहर	४
	ग्रामीण भागातील शाखा	११
	एकूण	४१

बँकेच्या एकूण ४१ शाखा कार्यरत आहेत. लवकरच बँकेच्या इचलकरंजी, विटा व आर. आय. टी. कॉलेज, राजारामनगर, जि. सांगली येथे आणाऱ्या तीन बवीन शाखा सुरु होत आहेत.

सेवा सुविधा :

कोअर बैंकिंग सेवा कार्यान्वयित, रुपे डेबिट कार्ड सेवा, एकूण बैंकेची २२ ठिकाणी ए.टी.एम., एस.एम.एस. बैंकिंग, लॉकर्स सेवा ट्यूब प्रणाली कार्यरत, कर्जदारांना कमीतकमी व्याजदराने कर्ज पुरवठा, लवकरच मोबाईल व नेटबैंकिंग सुविधा, कारखानदार, शेतकऱ्यारी, डॉक्टर, व्यवसायिक, सरकारी-निमसरकारी नोकरदार, शिक्षक, प्राध्यापक, डॉक्टर, वकील, इंजिनिअर, छोटे-मोठे व्यापारी, शैक्षणिक इत्यादीसाठी तात्काळ कर्ज पुरवठा, अशा अनेक सुविधा बैंकेच्या शाखांमधून मिळत आहेत.

सेवक वर्ग :

सध्या बैंकेकडे एकूण ३६० इतका सेवक वर्ग आहे. कर्मचाऱ्यांची कार्यक्षमता वाढावी यासाठी त्यांना चांगले प्रशिक्षण देणेत येते. यासाठी बैंकेने स्वतःचे प्रशिक्षण केंद्र सुरू केले आहे. यासेरीज रिझर्व्ह बैंक ऑफ इंडियाचा प्रशिक्षण विभाग, महाराष्ट्र राज्य सहकारी संघ मर्यादित, पुणे, सांगली जिल्हा नागरी सहकारी बैंकस असोसिएशन सांगली, वैकुंठभाई मेहता राष्ट्रीय सहकारी प्रबंध संस्था, पुणे या संस्थांकडून कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण दिले जाते. बैंके द्या कर्मचाऱ्यांसाठी ड्रेस कोड असून दरवर्षी कर्मचाऱ्यांना बैंकेमार्फत मोफत ड्रेस दिले जातात. दरवर्षी आदर्श अधिकारी, लिंपीक व शिपाई यांना रोख रक्कम व गोरवचिन्ह देवून पुरस्कार दिले जातात. बैंकेच्या सर्व कर्मचाऱ्यांचा त्यांच्या वाढदिवसानिमित प्रथान कार्यालय येथे सप्ततीक भेटवरस्तू देऊन सत्कार करण्यात येतो. दरवर्षी गणेशोत्सव कार्यक्रम, बैंकेच्या कर्मचाऱ्यांच्या गुणवंत मुलांचा सत्कार, सांधिक व वैयक्तिक खेळांच्या स्पर्धांचे आयोजन केले जाते. बैंकेच्यावतीने दरवर्षी कर्मचाऱ्यांचे रक्कदान शिंबीर आयोजन केले जाते.

सेवक वर्गाचा विकास :

बैंकिंग व्यवसायातील कामाचे स्वरूप, ताण यातून शरीर स्वास्थ्यावर होणारे परिणाम व आजार यांचे गांभीर्य लक्षात घेऊन बैंकेने सुसज्ज व्यायामशाळेची निर्मिती केली आहे. कर्मचाऱ्यांचा बौद्धिक विकास व्हावा यासाठी बैंकेने कर्मचाऱ्यांसाठी समृद्ध वाचनालय सुरू केले आहे. सदर वाचनालयात बैंकिंग, सहकार

कायदा, कथा, कांदंबरी, काव्यसंग्रह, ऐतिहासिक व्यक्तिमत्व किंवास इ. विषयाची पुस्तके आहेत. सेवकांना त्यांच्या कार्यक्षमतेनुसार २० ते ३२ पर्यंत बोनस (सानुग्रह) देण्यात येत आहे.

सोशल कमिटमेंट :

बैंक सामाजिक बांधिलकी जोपासण्याकरिता अग्रेसर असते. या उदात जाणीवेतून बैंकेने कला, क्रिडा, साहित्य, सांस्कृतिक, व्याख्यान व ज्ञानेश्वरी पारायण इ. साठी आर्थिक मदत केली जाते. तसेच प्रवाशांच्या सोयीसाठी काही ठिकाणी एस. टी. पिक-अप शेडची उभारणी केलेली आहे. याखेरीज बैंकेच्या कार्यक्षेत्रातील रडणांना हृदयविकार, कॅन्सर व किंडनी यासारख्या विकारांच्या शस्त्रक्रियेसाठी आर्थिक मदत करण्यात येते.

ग्राहक मेळावा :

बैंकेच्या सर्व शाखा स्तरावर वर्धापन दिनानिमित ग्राहक मेळावा आयोजित केला जातो. सदर कार्यक्रमासाठी बैंकेचे अध्यक्ष, संचालक व अधिकारी उपस्थित राहून मार्गदर्शन करतात. यामुळे बैंकेचे सभासद व ग्राहक यांच्या सूचना लक्षात घेऊन आधिकारिक चांगल्या प्रकारे सेवा देणेचा प्रयत्न केला जातो. ग्राहक व कर्मचारी यांचे चांगले संबंध निर्माण होतात. सभासद व ग्राहक यांचे बैंकेतील प्रश्न सोडविण्यासाठी प्रयत्न केले जातात.

बैंकेची विविध कर्ज योजनांची माहिती :

घरतारण, शेती, व्यापार, सौनेतारण, व्यावसायिक, स्वयंरोजगार, उद्योग, वाहन व्यवसाय, वैयक्तिक, शैक्षणिक, पगारतारण, वैअर हाउस रिसीट, एल.सी. डिस्काउंट आदीसाठी कर्जपुरवठा केला जातो.

शैक्षणिक सुविधा :

बैंकेने आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल व गरीब विद्यार्थी शिक्षणापासून वंचित शहू नये या उद्देशाने शैक्षणिक कर्ज सुविधा उपलब्ध केली असून अशा विद्यार्थ्यांना ७% एवढ्या अल्प व्याजदराने कर्जपुरवठा केला जातो.

बैंकेस मिळालेले पुरस्कार :

- वि महाराष्ट्र अर्बन को-ऑप, बैंकस फेडरेशन मुंबई-सन २०११-२०१२ चा सर्वोत्कृष्ट बैंक पुरस्कार.

- २) सहकार सुगंध मासिकाचा - सन २०१३ चा सर्वोत्कृष्ट आर्थिक अहवाल पुरस्कार.
- ३) महाराष्ट्र राज्य सह. बँक असोसिएशन लि., मुंबई-कोल्हापूर विभागातून रु. ५०० कोटीपेक्षा जास्त ठेवी असणाऱ्या बँकांमधून सन २०१४-१५ सालासाठी कै. पदाभूषण वसंतदादा पाटील उत्कृष्ट नागरी बँक पुरस्कार.
- ४) नविकेत प्रकाशन नागपूर - संपूर्ण महाराष्ट्रातून सर्वसाधारण नागरी बँक या गटातून सर्वप्रथम सर्वोत्तम बँक पुरस्कार सन २०१५.
- ५) अविज पलिकेशन कोल्हापूर व गोलेकरी इनमा पुणे - रु. ९००९ ते रु. ९७५० कोटी पर्यंतच्या सहकारी बँकांमधून बँको पुरस्कार सन २०१३-२०१४ व २०१५.
- ६) अखिल भारतीय याहक पंचायत सांगली - कर्तव्यदक्ष पुरस्कार सन २०१५.

निष्कर्ष : सामान्य माणूस केंद्रबिंदू...

बँकने स्थापनेपासून सामान्य माणूस केंद्रस्थानी मानून त्याच्या आर्थिक उज्जीतासाठी गरजेच्या वेळी आवश्यक आर्थिक सहाय्य करून त्याच्या उज्जीतासाठी जाणीवपूर्वक प्रयत्न केले आहेत. बँकने खातेवाराला सौजन्यपूर्वक व चांगल्या दर्जाची याहक सेवा देऊन बँकेचा नावलौकिक वाढवला आहे. गेल्या आर्थिक विषमित्ये फक्त एका निवडणुकीचा अपवाद वगळता बँकेच्या संचालक मंडळाची बिनविरोध निवड शालेली आहे. बँकेच्या सभासदांना ९२% लाभांश परंपरा कायम शाखली आहे. बँकने शेड्यूल दर्जा प्राप्त व्हावा म्हणून रिहाई बँकेकडे प्रस्ताव दाखल केला आहे.

एका बाजूला काही बँका अवसायानात निघत असताना या बँकला मात्र नवी मुंबई, शिरवळ, जयसिंगपूर या तीन ठिकाणी नवीन शाखा सुरु करण्यास प्राथमिक मंजुरी मिळालेली आहे. बँकेच्या सुरवातीपासून बँकेच्या संचालक मंडळाने एकदिलाने पारदर्शी कारभार करून एकमताने सर्व निर्णय केलेले आहे. बँकेचे अधिकारी व कर्मचारी यांनी याहकांना सौजन्यपूर्वक सेवा देऊन तसेच निष्ठा व कार्यक्षमतेने कायम करून आपले योगदान दिलेले आहे.

बँकांमधील वाढती, नवीन टेक्नॉलॉजीचा वापर, उत्तम दर्जाची याहक सेवा, पारदर्शी कामकाज या सर्व

बाबींचा बँक अवलंब करत असून ही बँक सहकारी क्षेत्रातील एक आदर्श बँक म्हणून नावारपाला येणेसाठी नेहमीच प्रयत्नशील राहील, असे म्हणावे लागेल.

संदर्भ :

- १) राजारामबापू सहकारी बँकेचे गेल्या पाच वर्षातील अहवाल.
- २) इंटरनेट : सहकारी बँकांची स्थिती

□□□□

दि रजिस्ट्रेशन ऑफ न्युज पेपर्स (सेंट्रल)
रुल्स १९५६ नियम क्रमांक ८ अन्वये
'सहकारी जगत' या मासिकाची मालकी
व इतर तपशिलासंबंधी निवेदन

१) प्रकाशन स्थळ	; परिषम महाराष्ट्र प्रादेशिक सहकारी मंडळ मर्यादित, पुणे प्लॉट नं. ई/२, गुलटेकडी, मार्केटपार्क, पुणे ४११ ०३७.
२) प्रकाशनाचा अवधी	: मासिक
३) मुद्रकाचे नाव शास्त्रीयत्व	: सहकार मुद्रणालय पत्ता : भारतीय ५४०, गणेश पेठ, पुणे ४११ ००२.
४) प्रकाशकाचे नाव शास्त्रीयत्व	: डॉ. प्रताप बा. पाटील पत्ता : भारतीय प्लॉट नं. ई/२, गुलटेकडी, मार्केटपार्क, पुणे ४११ ०३७.
५) संपादकाचे नाव शास्त्रीयत्व	: डॉ. प्रताप बा. पाटील पत्ता : भारतीय प्लॉट नं. ई/२, गुलटेकडी, मार्केटपार्क, पुणे ४११ ०३७.
६) वृत्तपत्राची मालकी ज्यांव्याकडे आहे, अशा:	; परिषम महाराष्ट्र प्रादेशिक सहकारी मंडळ मर्यादित, पुणे प्लॉट नं. ई/२, गुलटेकडी, मार्केटपार्क, पुणे ४११ ०३७.

व्यक्ती व एकूण भांडवलांकांचे हे मारिक एक टपक्याहून अधिक : यांच्या मालकीचे हे मारिक भागावाक स्पांची : असून त्यामध्ये कोणीही भागीदार नाही.
नावे व पते : अथवा व्यक्ती भागावाक नाही.

मी डॉ. प्रताप बा. पाटील जाहीर करतो यी, या दिलेला तपशील माझ्या माहितीप्रमाणे खत्रा आहे.

पुणे
दि. ३०/३/२०१६

डॉ. प्रताप बा. पाटील
प्रकाशक